

رسانه‌های رقومی، جوانان و اعتبار

■ حمید کشاورز^۱

کارشناس ارشد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

■ Metzger, Miriam J. , & Flanagin, Andrew
J. (Eds.) (2008). Digital media, youth, and
credibility. Cambridge, MA: MIT Press. The John
D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series
in Digital Media and Learning, 208 pp. ISBN
978\$16.00 .4-56232-262-0-

برای بهینه‌سازی این گونه از سیستم‌ها، حوزه آموزش و پرورش به دلیل ماهیت آموزشی اطلاعات وب، حوزه تجارت الکترونیک به خاطر جذب مشتری و دفع سودجویان، حوزه پزشکی به دلیل ارتباط اطلاعات وب با سلامتی و بهداشت کاربران، حوزه علوم سیاسی نیز به دلیل تاثیر اطلاعات نادرست در افکار عمومی و مناسبات سیاسی و حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به جهت ارتباط موضوع اعتبار با موضوعات اصلی این رشته مانند جستجو و بازیابی اطلاعات هریک به صورت جدی به بررسی موضوع اعتبار اطلاعات موجود در وب پرداخته‌اند (برای نمونه: رایبیز، هلمز و استنزبوری^۲، ۲۰۱۰؛ کلولی، چن و لیو^۳، ۲۰۰۹؛ گانتز^۴ و دیگران، ۲۰۰۹).

میريام متزر^۵ و آندرو فلانگین^۶ از اساتید ارتباطات دانشگاه سانتا باربارا کالیفرنیا^۷ در تلاشی ستودنی به خلق اثری ارزشمند در حوزه اعتبار اطلاعات وب برای جوانان همت گمارده‌اند. این کتاب که «رسانه‌های رقومی، جوانان و اعتبار» نام دارد مجموعه‌ای از مقالات مرتبط با اعتبار است که توسط پژوهشگرانی از رشته‌های مختلف به نگارش درآمده و توسط متزر و فلانگین گردآوری و ویرایش شده است. نقطه قوت اصلی کتاب صرف نظر از موضوع آن، توجه به جوانان به عنوان یکی از گروه‌های کاربری پرتعداد، پویا و حساس اینترنت است. هدف از کتاب ارائه دیدگاهی روزآمد، متعادل و پایدار از جوانان و نوع ارتباط جوانان با اعتبار و رسانه‌های رقومی عنوان شده است

با فراگیر شدن استفاده از شبکه جهانی وب به‌عنوان یک رسانه اطلاعاتی و ارتباطی در بین گروه‌های مختلف، زمینه‌های پژوهشی، دغدغه‌ها و نگرانی‌های خاصی نیز پدیدار شده است که از مهم‌ترین آنها باید به اعتبار (باورپذیری)^۸ اشاره کرد. این موضوع هرچند همواره در طول تاریخ ارتباطات انسانی وجود داشته و از رویکردهای متفاوت بررسی شده است، اما با ظهور شبکه جهانی وب اهمیتی فوق‌العاده پیدا کرده است. این اهمیت با توجه به کیفیت، کمیت، تنوع و ماهیت اطلاعات موجود در وب قابل توجه است. به دیگر سخن، اطلاعات وب با ویژگی‌های خاص خود نظیر چندرسانه‌ای بودن، پیوندی بودن، آفرینش آسان، دسترس‌پذیر بودن و ارزان بودن در قالب‌های متفاوت دیداری و شنیداری در دسترس همه گروه‌های اجتماعی است. اما پرسش اساسی این است که آیا این اطلاعات در همه شرایط ممکن و توسط همه استفاده‌کنندگان از آن معتبر است و نیز اینکه استفاده‌کنندگان و به‌عبارت درست‌تر جستجوگران اطلاعات چه تلقی از درستی یا نادرستی این اطلاعات در ذهن خود دارند؟

موضوع اعتبار اطلاعات وب به جهت میان‌رشته‌ای بودن مورد توجه بسیاری از پژوهشگران رشته‌های مختلف به‌ویژه ارتباطات، طراحی سیستم‌های اطلاعاتی، آموزش و پرورش، تجارت الکترونیک، پزشکی، علوم سیاسی و کتابداری و اطلاع‌رسانی است. حوزه ارتباطات به دلیل ماهیت رسانه‌ای وب، حوزه طراحی سیستم‌های اطلاعاتی

**فصل دوم به توسعه ویژگی‌های شناختی
کودکان یعنی تحول ساختارها و توانایی‌ها و
فرایندهای شناختی آنان و چگونگی تاثیرگذاری
آنها بر توانایی پردازش اطلاعات موجود در وب
توسط کودکان اختصاص داده شده است**

حیث که ارتباط بیشتری با فناوری‌های نوین داشته و تجارب کمتری دارند فوق‌العاده اهمیت دارد. در ادامه یک دسته‌بندی از انواع اعتبار ارائه شده است و اهمیت پرداختن به این موضوع و نمونه‌های اعتبار در محیط‌های اطلاعاتی جدید مورد اشاره قرار گرفته است. در پایان فصل پیامدهای پژوهشی، مدیریتی و آموزشی مربوط به اعتبار در دوره معاصر و پیشنهاداتی برای همه فعالان ارائه شده است.

فصل دوم به توسعه ویژگی‌های شناختی کودکان یعنی تحول ساختارها و توانایی‌ها و فرایندهای شناختی آنان و چگونگی تاثیرگذاری آنها بر توانایی پردازش اطلاعات موجود در وب توسط کودکان اختصاص داده شده است. با بررسی نظریه مراحل توسعه شناخت پیاژه، نویسنده به بررسی ارزیابی‌های اطلاعاتی که توسط کودکان در محیط پیوسته صورت می‌گیرد اشاره کرده است. با توجه به اینکه محیط‌های جدید اطلاعاتی همه و از جمله کودکان را ملزم به انجام ارزیابی کرده است، موضوع این فصل از این جهت قابل توجه است که تحول روش‌های ارزیابی کودکان با توجه به مراحل رشد شناختی آنان مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل سوم رابطه بین راهبردهای جستجوی اطلاعات و اعتبار

(ص ۱). آن گونه که نویسندگان در مقدمه اشاره داشته‌اند تمرکز کتاب بر این است که چگونه جوانان به عناصر محتوایی و ساختاری منابع اطلاعاتی وب برای بررسی اعتبار آنها توجه می‌کنند.

کتاب را می‌توان به ۵ بخش تقسیم کرد: فصل اول که توسط ویراستاران نوشته شده است به بررسی میراث فکری و تکامل مفهوم اعتبار در سایه رسانه‌های دیجیتال پرداخته است. اعتبار به عنوان مفهومی معاصر و پرسش برانگیز بویژه برای جوانان عنوان شده است. فصل‌های دوم و سوم به دو گروه جمعیتی متفاوت از جوانان یعنی کودکان و نوجوانان و دیگری دانشجویان اختصاص دارد. پرسش‌هایی در ارتباط با پیوستگی و چگونگی متفاوت بودن این گروه‌های سنی از دیگر گروه‌ها بررسی شده است. فصل‌های چهارم و پنجم به این موضوع می‌پردازند که چگونه رسانه‌های دیجیتال برخی از دیدگاه‌های سابق و سنتی ارزیابی اعتبار را به چالش می‌کشند؛ مانند اینکه ارزیابی‌های اعتبار از سوی کاربران آگاهانه و تلاش‌مندانه بوده و لزوماً به نویسندگان بستگی دارد. فصل ششم به بحث عمیق از چگونگی ارزیابی اعتبار یک گروه بسیار مهم اطلاعات یعنی اطلاعات پزشکی و بهداشتی می‌پردازد و در نهایت فصل‌های هفتم و هشتم به ترتیب به بررسی مسائل آموزشی و سیاسی مرتبط با اطلاعات و رسانه‌های دیجیتال پرداخته و پیشنهاداتی ذهنی و کاربردی ارائه می‌کنند. بطور کلی تمام این فصول نشان می‌دهند که رسانه‌های دیجیتال همزمان می‌توانند به جوانان قدرت بخشیده و هم سلب قدرت کنند. برای یافتن درکی مناسب‌تر از هر یک از این فصل‌ها در ادامه به بررسی جزئیات هر فصل پرداخته می‌شود:

فصل اول به تعریف اعتبار در کنار سایر مفاهیم مشابه می‌پردازد. نویسندگان بر این باورند که اعتبار در محیط‌های دیجیتال مفهومی پیچیده و چند وجهی بوده و به‌ویژه برای جوانان از این

نویسنده با اشاره به نقش‌های بالقوه دولت‌ها در مواجهه با بحران اعتبار، به نقش دوگانه رسانه‌های رقومی نیز می‌پردازد؛ نقشی که از یک سو برای آموزشی، اقتصاد و رفاه اجتماعی امکانات بسیاری فراهم آورده است اما از سوی دیگر محیطی آشفته و خطرناک بویژه برای کودکان به شمار می‌رود

نویسندگان معتقدند که اعتبار فرایندی در گذر زمان و نه موقتی است. به علاوه بستری که در آن ارزیابی صورت می‌گیرد حائز اهمیت است، زیرا اهمیت است، زیرا هم سطح تلاش و هم سطح تلاش و هم راهبردهای مورد استفاده کاربران برای اعتبار را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

در بستر یک پژوهش با همکاری دانشجویان بررسی شده است. نویسندگان معتقدند که اعتبار فرایندی در گذر زمان و نه موقتی است. به علاوه بستری که در آن ارزیابی صورت می‌گیرد حائز اهمیت است، زیرا هم سطح تلاش و هم راهبردهای مورد استفاده کاربران برای اعتبار را تحت تاثیر قرار می‌دهد. نویسندگان همچنین به این حقیقت پی برده‌اند که ارزیابی اعتبار یک فرایند تکراری است که طی آن ارزش اطلاعات قبل از جستجوی اطلاعات و پس از دسترسی به آن انجام می‌پذیرد.

فصل چهارم به این موضوع می‌پردازد که کاربران وب در هنگام ارزیابی اطلاعات وب توسط عوامل نامحسوسی تحت تاثیر قرار می‌گیرند. به‌ویژه برای کاربران جوان عوامل اکتشافی مانند ویژگی‌های ظاهری منابع وب مانند رابط‌های کاربری در اعتبار مهم هستند چراکه آنها بیش از بزرگسالان تحت تاثیر جنبه‌های ظاهری قرار می‌گیرند.

موضوع فصل پنجم این است که چگونه فناوری‌های رسانه‌های رقومی برای ارزیابی امکاناتی فراهم می‌کنند، در حالیکه قبلاً چنین امکاناتی وجود نداشت. مفهوم «خودبسنده‌گی اطلاعاتی»^{۱۰} از جمله مفاهیم مطرح‌شده در این فصل است. این مفهوم بدان معناست که جستجوگران باید از مهارت‌های جستجو و ارزیابی انتقادی اطلاعات برخوردار باشند. با توجه به اینکه هر کس می‌تواند به ارائه اطلاعات در اینترنت بپردازد دیگر شناخت نویسنده به تنهایی گویای کیفیت اطلاعات نیست بلکه مجموعه‌ای از عوامل باید در کنار یکدیگر مورد بررسی قرار گرفته تا کیفیت اطلاعات مشخص شود.

فصل ششم به نقش فناوری‌های وب بر دسترس‌پذیری و کاربرد اطلاعات بهداشتی و پزشکی می‌پردازد. نویسنده بر این باور است که برخلاف یافته‌های پژوهشی که ناظر بر کاربرد فراوان منابع اطلاعاتی پزشکی توسط جستجوگران است در عالم واقع آشنایی کاربران بویژه جوانان با این گونه از منابع کم است.

در فصل هفتم چالش‌های موجود در آموزش ارزیابی اعتبار در محیط مدارس بررسی شده است. گستره این چالش‌ها از موانع اداری مانند قوانین دولتی تا چالش‌های پویاتری مربوط به ویژگی‌های شناختی جوانان متغیر است. در این فصل به شیوه‌های آموزشی موجود اعتبار و تفکر انتقادی در مدارس انتقاداتی وارد شده است.

فصل هشتم و پایانی کتاب به این نکته اشاره دارد که همچنانکه نگرانی‌های مربوط به اعتبار در اینترنت رو به افزایش است فشار بر روی دولت‌ها برای کاستن از شدت این بحران افزایش می‌یابد. نویسنده با اشاره به نقش‌های بالقوه دولت‌ها در مواجهه با بحران اعتبار، به نقش دوگانه رسانه‌های رقومی نیز می‌پردازد؛ نقشی

که از یک سو برای آموزش، اقتصاد و رفاه اجتماعی امکانات بسیاری فراهم آورده است اما از سوی دیگر محیطی آشفته و خطرناک بویژه برای کودکان به شمار می‌رود. نویسنده در ادامه به دیدگاه حفاظتی که دسترسی به محتوا را محدود می‌کند و دیدگاه حمایتی که به تجهیز کاربران به مهارت‌های لازم در ارزیابی اطلاعات و نیز تجهیز سازمان‌های مربوطه اشاره کرده است.

از آنجایی که این کتاب اولین کتاب در حوزه جوانان و اعتبار اطلاعات به شمار می‌رود دارای نقاط قوت فراوانی است که از آن جمله به این موارد می‌توان اشاره کرد: توجه به مسائل کودکان، نوجوانان و جوانان، نگاه فراگیر و میان‌رشته‌ای به مباحث مربوط، داشتن نگاه سنتی و نیز آینده‌نگر به موضوع اعتبار، توجه به یافته‌های پژوهشی و متکی نبودن صرف بر روی مبانی نظری.

پی‌نوشت‌ها:

1. keshavarzsina@gmail.com
2. Credibility
3. Robins, D., Holmes, J. and Stansbury
4. Clewley, N., Chen, S. Y. and Liu
5. Gunter
6. Miriam J. Metzger
7. Andrew J. Flanagan
8. University of California, Santa Barbara
9. Online
10. Information self sufficiency

1. Clewley, N., Chen, S. Y. and Liu, X. (2009), "Evaluation of the credibility of internet shopping in the UK", Online Information Review, Vol. 33 No. 4, pp. 805-826.
2. Gunter, B., Campbell, V., Touri, M. and Gibson, R. (2009), "Blogs, news and credibility", Aslib Proceedings: New Information Perspectives, Vol. 61 No. 2, pp. 185-204.
3. Robins, D., Holmes, J. and Stansbury, M. (2010), "Consumer health information on the web: The relationship of visual design and perceptions of credibility", Journal of the American Society for Information Science and Technology, VOL.61 NO.1, pp. 13-29.

مأخذ: